

Sadržaj

Predgovor	9
-----------------	---

PREDELEJSKA STANOVIŠTA

Začetak „grčkog čuda” – <i>hydor</i>	13
<i>To apeiron</i> za načelo	25
<i>Aer</i> kao <i>arche</i>	37
Ontologizacija <i>arithmoi</i> -a	49
<i>Pyr</i> – perzistentni supstrat svega	63

OBJEKCIJE ELEJACA

<i>Jedno, to pan</i> i bog	75
<i>To eon</i> i <i>to me eon</i>	87
Obrana učiteljevog <i>logosa</i>	97
Neograničenost, <i>asomaton</i> i neosetljivost bića	99

POSTELEJSKI DOMAŠAJI

<i>Panton rhizomata</i> i sile spajanja i razdvajanja	105
<i>Homoiomere</i> i osobena noetička moć	117
<i>Atoma, kenon</i> i doticanje oblika	127

ZAKLJUČNO RAZMATRANJE

<i>Aitiologija</i> – kohezioni faktor divergentnosti	141
Napomene	147

Literatura	229
Lista skraćénica	245
Indeks imena	251
Indeks grčkih pojmova, termina i fraza.....	259
Beleška o autoru	267

Predgovor

Još od antičkih vremena evidentirano je odsustvo ili gubitak značajnog dela dokumenata predsokratovaca, kao i činjenica da neki od njih verovatno nikada nisu napisali vlastita učenja. Imajući u vidu te činjenice, ali i karakterističan poetski i prozni stil njihovog svedočenja, specifičnu pojmovnu aparaturu odnosno osoben, ponekad gotovo spekulativan izraz filozofa iz Jonije, Magna Graecie i kontinentalnog dela Grčke, nije iznenađenje što su fragmenti predsokratovaca bili predmet rasprava i veoma različitog interpretiranja u kasnijoj tradiciji.

Kontroverzu izaziva i sam naziv „predsokratovci”, pa i termin „fragmenti”, te to ko je od mislilaca pre Sokrata bio prvi filozof, čak i to da li su neki od njih uopšte bili filozofi. Kada se dodaju teškoće u pogledu (ne)postojanja naslova i autorstva pojedinih dela ranih grčkih filozofa, njihova nedovršenost i kompleksna struktura, leksička inovativnost, viševjekovno modifikovanje tj. „prilagođavanje” onoga što je od njih sačuvano, eto samo nekih od razloga za brojna sporenja oko toga šta je ono „izvorno” u spisima predsokratovaca.

Obnovljeno zanimanje za stavove prvih grčkih filozofa, kroz filozofsku, filološko-tekstualnu i doksografsko-povesnu analizu, manifestuje se u novije doba u recepciji predsokratskih misli posredstvom međunarodnih simpozijuma koje organizuje The International Association for Presocratic Studies, različite edicije (Cambridge Companion to Early Greek Philosophy, Oxford Handbook of Presocratic Philosophy, Traditio Praesocratica, Studia Praesocratica), ponovna izdanja starijih knjiga poznatih filozofa koja razmatraju predsokratsku problematiku, nova izdanja i prevode njihovih pasaža na savremene jezike, relativno nedavno pronađene stihove i fragmentarne zapise (L'Empédocle de Stras-

bourg, The Derveni Papyrus) te kompletiranje predsokratskih testimonia, kao i nove interpretacije i preispitivanje starih paradigmi i obrazaca njihovog poimanja.

Moja intencija u prvom tomu Istorije helenske filozofije jeste da, rukovodeći se filozofskom pretenzijom strogosti i doslednog tumačenja i zrele i tematizovane refleksije, utvrdim odnosno obrazložim kako i zašto predsokratski nazori iznose na videlo samu „stvar filozofije” i u značajnoj meri određuju njen pravac i karakter kroz skoro čitav antički grčki period. Pomoć i nit vodilju na tom zadatku predstavljala mi je čuvena Aristotelova doktrina o uzrocima, koju on deskribuje i izlaže na velikom broju mesta u svom corpusu, ispitujući učenja vlastitih, u ovom slučaju predsokratskih, prethodnika. Zahvaljujući razvijenom stanovištu Stagiratinove aitiologije, rana grčka filozofija dobila je, po mom sudu, ne samo verodostojno nego i jedno od najboljih svedočanstva o sopstvenoj istoriji.

Drugi tom Istorije helenske filozofije posvećen je Aristotelu, primarno teorijskim i praktičkim aspektima filozofije jednog od „učitelja ljudskog roda” (Hegel). Njegovi uvodni odeljci to jest poglavlje Prolegomena pokazuju da taj tom, iako formalno sledi nakon njega, (onto)logički prethodi tomu posvećenom predsokratovcima. Preciznije rečeno, sadržaji dva toma nadopunjuju se i preklapaju u intenciji da se adekvatnim odabirom misaonih likova kao i odgovarajućom sintezom relevantne građe, vodeći računa o jedinstvenoj podlozi, realizuje koherentna celina poimanja pripadnika jonske i italske škole, ali i da se pojmi sveobuhvatnost sophie slavnog utemeljitelja Likeja.

*U Novom Sadu,
januar 2024. godine*

Željko Kaluđerović